

РЕЦЕНЗИЯ

по процедура на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Дисертационен труд на тема: „Модел на ефективното лидерство на мениджмънта в развитието на висшето образование“

Професионално направление: 3.7. “Администрация и управление”

Докторска програма: “Организация и управление извън сферата на материалното производство”

Автор: Али Ибрахим Хамдун

Научен ръководител: проф. д-р Миглена Темелкова

Рецензент: доц. д-р Кремена Андонова, съгласно Заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 272 от 02.05.2023 г.

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта дисертационен труд, автореферат и справка с наукометрични показатели за ОНС „доктор“.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е в обем от 262 страници, като включва: увод (13 стр.), три глави (229 стр.), заключение (5 стр.) и библиография (8 стр.).

Актуалността и дисертабилността на изследователския проблем са **несъмнени**, а решаването му има принос за развитие на подходящите лидерски умения във висшето образование, особено лидерство за повишаване на ефективността на преподаването и ученето.

В дисертацията се разглеждат все още **нерешени проблеми** относно релационните зависимости между емоционална интелигентност, лидерска практика, ефективност и удовлетвореността на ползвателите на образователната услуга. Акцент се поставя върху анализа на уместността на концепциите за лидерство в рамките на висшето образование, както и нивото на реално приложение на най-новите достижения в науката в институциите на

висшето образование в Ливан, които се определят като **нови теми за изследване в Ливан**.

Теоретичните и практико-приложните аспекти на дисертационния труд са свързани с развитието на концептуален подход за изследване на стойността на успешното лидерство във висшето образование, с оглед на което **се изпълнява изследователската задача** за идентифициране на критичните компоненти и най-ефективните методи за такова лидерство. На тази база **се структурира модел** за лидерска ефективност на мениджмънта във висшето образование, с оглед подобряване на качеството на образователния процес и продукт.

Авторът познава литературата в областта на изследвания проблем. Библиографията за разработване на настоящия труд се състои от 131 съвременни заглавия на английски език, които са използвани добросъвестно и коректно.

За осъществяване на целите на дисертационното изследване е използван широк набор от **общометодически средства и конкретни методи за изследване**. Посочените изследователски подходи и методи са сполучливо избрани и умело използвани, което е допринесло за успешното осъществяване на дисертационното изследване.

Във връзка с това може да се заключи, че **темата на дисертацията е сполучливо избрана**. Тя е **актуална** и има съществена **практическа значимост**, особено в условията на частното висше образование в Ливан. Като отдава значимото на редица автори, които вече са работили по избраната проблематика, докторантът правилно откроява нерешените въпроси и потребността от допълнителни проучвания в тази проблемна сфера. Всичко това е позволило добрата ориентация на автора в тази **комплексна тема**, което в комбинация с демонстрираните добра теоретична подготовка и аналитични способности са довели до провеждането на качествено научно изследване.

II. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем, на защитата на формулираната авторова теза и изпълнението на произтичащите от нея конкретни изследователски задачи.

В **увода** се внася обосновка на мотивацията за избор на проблематиката, като се аргументира теоретическата и практическата значимост на релацията “емоционална интелигентност – успешно лидерство – ефективност на висшето образование”. Дефинирани са необходимите за подобен тип разработки изследователски параметри – обект и предмет на изследване, основна цел на дисертационния труд и поставените за решаване задачи, ограничения, методология на изследване.

В **първа глава „Теоретичен аналитичен преглед на ефективните лидерски практики в контекста на висшето образование”** е направено проучване на разбиранията на ефективното лидерство и е изведена работна дефиниция на понятието “ефективност на лидерството”. Проследена е теоретичната дискусия за ролята на лидерството в управлението, като на тази основа е направена систематизация и обосновка на различните лидерски стилове.

Анализът поставя ефективните лидерски практики в контекста висшето образование. Във връзка с това са аргументирани авторови тези, че ефективното лидерство е предпоставка за постигането и на ефективен мениджмънт във висшето образование.

Във втора глава „Проучване и изследване на предизвикателствата и показателите в ливанската система за висше образование“ е направен задълбочен анализ на прилаганите в Ливан практики и модели на висше образование. Идентифицирани са актуални предизвикателства, които определят развитието на това проблемно управленско поле, някои от които наследени от спецификата на историческото и религиозното развитие на Ливан, други произтичащи от изискванията за адекватно позициониране в глобалната образователна среда. Проучени са и индикатори за ефективност на лидерството в системата на висшето образование, като са обосновани различни фактори и елементи на качествено преподаване и възприятията на обучаемите.

В **трета глава „Изследване и моделиране на ефективността на лидерството във висшето образование“** са систематизирани резултатите от проведеното количествено изследване на ролята на преподавателите в частни ливански университети по отношение прилагането на техниките за ефективно

лидерство и как това влияе върху качеството на услугата, получавана от крайния потребител - студентите.

За целите на изследването е генериран модел, който изследва как елементите на ефективното лидерство (лидерски практики и емоционална интелигентност) влияят върху удовлетвореността на студентите и качеството на услугата в частните университети в Ливан.

В параграф 3.2. на главата са обосновани целта и дизайна на изследването, въпроси, хипотези, инструменти и техники, използвани при анализиране на данните.

В резултат на проведените анализи и оценки са синтезирани изводи за това, че преподавателите са в състояние да предоставят по-добро качество на услугата чрез комбиниране на лидерски умения и емоционална интелигентност. Доказана е пряката връзка между ефективното лидерство и удовлетвореността на студентите, на базата на корелационно тестване и експериментална проверка.

Заключението представлява подходящо обобщение на проведеното дисертационно изследване. В него се подчертават постигнатите резултати, като се обосновава техния принос в подкрепа на авторовите тези, както и тяхното значение за бъдещото приложение на ефективни лидерски практики, от гледна точка на повишаване качеството на висшето образование в Ливан.

Може да се обобщи, че направените в дисертационното изследване изводи следват от текста, логични са и са пряко обвързани с методологията в конкретната проблематика. Предложенията са обосновани, произтичат от анализа на съвременното състояние на изследвания проблем и са насочени към неговото решаване.

II. ОБОБЩЕНИЕ НА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ СИЛНИ СТРАНИ И РЕЗУЛТАТИ С ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- 1. Проучена е теоретичната дискусия** относно лидерството и ефективното лидерство, като теоретичните знания са доразвити в контекста на висшето образование.
- 2. Обогатена и усъвършенствана в теоретично-приложен аспект** е научната дефиниция за ефективно лидерство във висшето образование,

като е аргументирана обвързката на това понятие с конкурентоспособността на образователната институция и с удовлетвореността на обучаваните студенти.

3. **Развита е собствена методология** за анализ на идентифицираните проблеми и потвърждаване на авторовите тези, водещи до приноси в теоретичен и приложно-управленски аспект.
4. **Разработен е концептуален модел** за ефективно лидерство в образователните институции от висшето образование за корелационно тестване на връзката “ефективно лидерство - качество на образователната услуга - удовлетвореност на студентите”.
5. **Проведено е собствено количествено изследване** на влиянието на идентифицираните елементи на ефективното лидерство върху качеството на образователните услуги в частните университети в Ливан.
6. **Приведени са научни доказателства** за връзката между лидерски опит и емоционална интелигентност и тяхното влияние върху ефективността на лидерството.
7. **Формулирани са практически препоръки** към институциите в сферата на ливанското частно висше образование за реализиране на ефективни лидерски практики.

Посочените приноси резултати са приемливи и несъмнено са собствено дело на автора, имат характер на обогатяване на съществуващи знания и приложението им в обществената практика. Съдържат теоретични интерпретации на въпроси, свързани с приложение на знанията за лидерство и ефективно управление, както и собствени идеи за моделиране на ефективно лидерство във висшето образование, основано на корелациите между ефективно лидерство, качество на образователната услуга и удовлетвореност на студентите.

III. АВТОРЕФЕРАТ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът е разработен в съответствие с възприетите в България изисквания. В съдържателно и структурно отношение съответства на дисертационния труд, акцентира върху най-важните моменти в дисертацията и дава ясна представа за постигнатото от докторанта.

От приложената справка с наукометрични показатели е видно, че докторантът покрива изискуемия минимум за ОНС „доктор“, като по дисертационния труд са посочени 3 самостоятелни публикации, които представят съществени части от труда и свидетелстват за развитието на идеите на автора по проблема.

IV. БЕЛЕЖКИ, ПРЕПОРЪКИ И ВЪПРОСИ

Необходимо е да се подчертае, че в хода на разработване на дисертационния труд докторантът се постара добросъвестно да отрази повечето от направените при различните обсъждания бележки и препоръки, включително и от мен като вътрешен рецензент. Въпреки това биха могли да се посочат някои **слабости на разработката**, а именно:

1. Би могло да се постигне по-добра балансираност между отделните структурни части (глава първа понастоящем превишава значително по обем останалите две глави).
2. Възможно е разширяване на изследователските задачи, като някои от тях би следвало да са ориентирани към втората глава на дисертационното изследване, както и да се обвържат с направеното проучване на предизвикателствата и показателите в ливанската система за висше образование.
3. В методологията би следвало по-ясно да се обосноват научните подходи, методите и конкретните изследователски инструменти, с помощта на които са разработени всички структурни части на дисертационното изследване, понастоящем акцентът пада върху тези, които намират отношение към анализите в третата, приложна глава на дисертацията.
4. Независимо, че приемам приносните резултати на дисертационния труд (обосновка на което давам в раздел II на рецензията), намирам, че приносите биха могли да се диференцират на научни и научно-приложни. Възможно е някои от приносите да се обединят, като същевременно се потърсят по-подходящи формулировки на някои от тях (например приноси 3, 4 и 5).
5. Библиографската справка би могла да се оформи по-добре чрез структуриране на различните видове литературни източници, които са

включени в нея, например академична литература (книги и статии от списания), Интернет ресурси и пр.

- б. Като препоръка към автора може да се отправи направената от него заявка в заключението на дисертационния труд за разширяване на изследването по разглежданата проблематика в сферата на публичното висше образование в Ливан.

Направените бележки не променят определено положителната ми оценка за съдържателния характер, обхвата, завършеността и наличието на приноси на докторския труд. Те имат смисъл на предложение за тяхното уточняване в бъдещите изследвания на кандидата.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за защита докторски труд има характер на **завършено научно изследване**. С него авторът демонстрира убедително способност да допринася за решаването на сложни обществени проблемни въпроси. Получените резултати от дисертационния труд ми дават основание да приема, че същият **отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане**.

Предлагам на Уважаемото научно жури да даде образователната и научна степен „доктор” на Али Ибрахим Хамдун, в професионално направление 3.7. „Администрация и управление”, по научна специалност “Организация и управление извън сферата на материалното производство”.

16.05.2023 г.
гр. Варна

Рецензент:
(доц. д-р Кремена Андонова)